

Lärorikt om sju svenska ekonomer

RECENSION

”Knut Wicksell är vår störste ekonom alla kategorier och alla ekonomistudenter får lära sig Heckscher-Ohlinteoremet”,¹ fastslår Mats Lundahl i *Seven Figures in the History of Swedish Economic Thought: Knut Wicksell, Eli Heckscher, Bertil Ohlin, Torsten Gårdlund, Sven Rydenfelt, Staffan Burenstam Linder and Jaime Behar* (s 1). Ändå är de ”mer eller mindre glömda” (s 1) av dagens historielösa ekonomer. Detta har Lundahl tagit som intäkt för att ställa samman en del av sina tidigare publicerade biografiska uppsatser, översätta dem som ursprungligen var på svenska (vilket gäller ungefär hälften) till engelska och ge ut samlingen i bokform på ett aktat internationellt förlag. Såväl rent biografiska detaljer som vetenskapliga bidrag och allt däremellan behandlas, vilket gör läsningen omväxlande och nöjsam.

Ordningen är kronologisk, vilket innebär att tre kapitel om Knut Wicksell (1851–1926) kommer först och grunden läggs med en genomgång av reaktionerna mot Wicksells första offentliga skandal, då han i februari 1880 höll ett föredrag i godtemplarlogen Hoppets här i Uppsala om ”samhällsolyckornas viktigaste orsak och botemedel med särskildt afseende på dryckenskapen”.

Wicksells åsikt var att dryckenskap och besläktade problem främst berodde på fattigdomen, som i sin tur hade sina rötter i den Malthusianska idén – som också Wicksell anslöt sig till – att ”vi äro fattiga ty vi äro för många” (Wicksell 1880, s 26). Traditionella lösningar som

krig, utvandring, barnamord och sexuell avhållsamhet var grymma eller otillräckliga. Därför borde läkarvetenskapen verka för ”något medel, hvarigenom äktenskapligt umgänge kan möjliggöras, utan att qvinnan derför varder befruktad” (Wicksell 1880, s 63), dvs utveckla preventivmedel.

Detta utmanade den rådande moraliseringen och det blåste upp till storm bland dess väktare. Invändningarna kläddes ibland i vetenskaplig, filosofisk dräkt. Sålunda förvånades filosofen Lawrence Heap Åberg över att Wicksell kunnat ”förbise en skilnad, så viktig som den emellan att handla, då man befarar eller t o m vet, att handlingen ej skall hafva en viss verkan [som under s k säkra perioder] och att söka hindra, att den har en sådan” (Åberg 1880, s 72).

Mer betydande för Wicksells framtid var kritiken från Uppsaladocenten i nationalekonomi, David Davidson. Denne beskyllde Wicksell för att ha för svaga kunskaper för att kunna uppträda som reformator (Davidson 1880). Detta torde ha bidragit till att Wicksell, som ursprungligen enligt ett självbiografiskt utkast hade tänkt sig en bana som ”docent samt eventuellt professor i matematik” (citerat av Gårdlund 1956, s 27), började studera nationalekonomi.

I Lundahls behandling av Wicksells första skandal dras till synes allt som skrevs i dåtidens tidningar och pamfletter om händelsen och de frågor den väckte fram i ljuset. Det underlättar betydligt för den som till äventyrs själv vill gräva i ämnet.

Lundahls andra Wickselluppsats, ”Population Growth and Diminshing Returns: Knut Wicksell on the Causes of Poverty”, överlappar delvis den första men har en mer teoretisk prägel. Lundahl vederlägger här uppfattningen att Wicksell inte skulle ha lämnat något

Mats Lundahl: *Seven Figures in the History of Swedish Economic Thought: Knut Wicksell, Eli Heckscher, Bertil Ohlin, Torsten Gårdlund, Sven Rydenfelt, Staffan Burenstam Linder and Jaime Behar*, Palgrave Macmillan, 2015, xi+335 sidor, ISBN 978-1-137-29308-4.

¹ Alla översättningar från boken har gjorts av recensenten.

väsentligt bidrag till befolkningsläran utöver analysen av begreppet optimal folkmängd. Lundahl menar att "Wicksells syn på folkökning, avtagande avkastning och fattigdom i själva verket bildar ett tämligen fullständigt allmänjämviktssystem" (s 55). I nästa kapitel formaliseras detta i ett ekvationssystem, vilket gör att kapitlet stilmässigt avviker från de övriga.

Kapitlen 5–8 ägnas åt Eli Heckscher (1879–1952) och det första av dem åt hans bidrag till utrikeshandelsteorin, där han utgör första ledet i Heckscher-Ohlin-teoremet. Han lämnade också ett bidrag om växelkursernas bestämning, som emellertid låg bortglömt i sjuttio år.

Heckschers mest omfattande vetenskapliga bidrag ligger dock inom ekonomisk historia. Kapitel 6 har rubriken "The Janus Face of Eli Heckscher" och den syftar på att han trots en uttrycklig vilja knappast lyckades förena ekonomisk teori och ekonomisk historia, utan de blev hos honom två separata spår. Denna problematik spelar roll även i de följande två kapitlen, som handlar om skapandet av disciplinen ekonomisk historia respektive Heckscher och kollegerna.

Ett kort kapitel behandlar Bertil Ohlins (1899–1979) bidrag. Ohlin var i viss mån Heckschers elev men även Gustav Cassels, vilket inte var helt problemfritt. Animositeten mellan Cassel och Heckscher kommer i dagen i Cassels memoarer, där han berömmar Ohlins gärning inom handelsteorin men menar: "I fullföljandet av densamma hindrades Ohlin emellertid ganska mycket av snedvridna föreställningar som Heckscher bibringat honom" (Cassel 1941, s 376).

I början av 1920, dvs då han bara var 20 år, skickade Ohlin en artikel till *Economic Journal*. Den refuserades av John Maynard Keynes, som var redaktör. På en papperslapp som av misstag följt med

refuseringsbrevet hade Keynes skrivit: "Detta saknar värde och bör refuseras" (s 183). Men här fanns grunden till den handelsteori som Ohlin sedan utvecklade i sin licentiatavhandling, sin doktorsavhandling och i *Interregional and International Trade* (1933). När den sistnämnda boken kom ut hade Ohlin redan gjort sig ett namn för diskussionen med Keynes i *Economic Journal* 1929 om det tyska krigsskadeståndet. Lundahl för också fram Ohlins bidrag till makroekonomin, som ligger nära Keynes. "Deras likheter var större än skillnaderna" (s 188).

De två kapitlen 10 och 11 (det 11:e tillsammans med Bo Södersten) om Torsten Gårdlund (1911–2003) är väl mindre motiverade av Gårdlunds betydelse för den teoretiska nationalekonomin än av att han var en intressant person med ovanlig inriktning. Lundahl betecknar honom som "den enda 'litterära' ekonomen i Sverige" (s 190), med essäer och biografier som specialitet. Att han varit redaktör för den socialdemokratiska idétidskriften *Tiden* 1939–44 förvånade nog dem som mötte honom mot slutet av hans karriär. Gårdlund skrev böcker om bl a Knut Wicksell, Marcus Wallenberg och Holger Craaford. Som bäst betraktas *Knut Wicksell – rebell i det nya riket*. Det är lätt att hålla med och att både den svenska och den kortare engelska versionen håller hög nivå förklarar att båda kommit i nya utgåvor.

Biografiförfattande kan vara känsligt därför att det gäller bilden av enskilda personer. Gårdlund kontaktades av grundaren av Tetra Pak, Ruben Rausing, som hade ett självbiografiskt manus som han ville att Gårdlund skulle bearbeta så att det kunde publiceras. Gårdlund åtog sig uppgiften, men Rausing gillade inte resultatet. Berättelsen är kryddad med pikanta detaljer om hur Rausing kom över den sista kopian av Gårdlunds manus, som aldrig publicerades.

Sven Rydenfelt (1911–2005) hade varit Lundahls lärare och beskrivs i två kapitel författade tillsammans med Sven-Arne Nilsson (se även Lundahl och Nilsson 2015). Rydenfelt blev mest känd som en färgstark liberal eller snarare libertariansk debattör. Han var från 1969 prominent medlem av Mont Pelerin Society och var personligen bekant med Friedrich Hayek, Ludwig von Mises och makarna Friedman.

Rydenfelt hade disputerat under Johan Åkerman med den sociologiskt upplagda avhandlingen *Kommunismen i Sverige* (1954), ett ämne som i dag vore osannolikt som avhandlingsämne i nationalekonomi. Men Åkermans inställning var närmast att det inte finns några intressanta rent ekonomiska frågor men däremot vidare samhällsvetenskapliga problem. När Rydenfelt 1991 fick professors namn var det knappast för traditionella nationalekonomiska forskningsmeriter.

Med två kapitel om Staffan Burenstam Linder (1931–2000), varav det ena är en recension av Carl Ugglas bok om denne, är Lundahl inne på den generation som under lång tid verkat samtidigt som han själv. ”De flesta akademiker är nöjda om de har *en* bra vetenskaplig idé. Staffan Burenstam Linder hade minst två”, noterar Lundahl inledningsvis (s 268). Den ena skulle ligga i hans doktorsavhandling *An Essay on Trade and Transformation*, där han hade väsentligt annorlunda utgångspunkter än den gängse handelsteorin. Notabelt är att avhandlingen blev både rosad och starkt ifrågasatt, så som ofta blir fallet när någon går utanför den etablerade ramen. Avhandlingen drogs fram i ljuset igen av Paul Krugman och andra som utvecklade den ”nya” handelsteorin på 1990-talet.

Staffan Burenstam Linder liknade

i flera avseenden Bertil Ohlin. Båda utvecklade handelsteorin, båda blev professorer vid Handelshögskolan i Stockholm och båda var också politiker. Som sådan blev Staffan Burenstam Linder handelsminister när en borgerlig regering tillträdde i oktober 1976. Han slutade sin bana som Europaparlamentariker 1996–2000.

Efter ett kort kapitel om Jaime Behar (1938–2010) – en latinamerikansk flykting som Lundahl samarbetat med – avslutas boken med en bred ämneskritisk uppgörelse som fått rubriken ”A Tradition Lost? The Swedish Economists in the Public Debate”. Lundahl driver där tesen att ekonomerna i flera avseenden har släppt den betydelse de en gång hade i det offentliga livet. De fyra flitigaste statsvetarprofessorerna hade åren 2002–06 mer än dubbelt så många debattartiklar i DN som motsvarande ekonomkolleger. Ingen nutida ekonom är i närheten av Ohlins cirka 2 300 artiklar i nordiska dagstidningar och tidskrifter, Cassels 1 506 artiklar bara i *Svenska Dagbladet* eller Wicksells cirka 450 och Heckschers 300 dagstidningsartiklar. Ämnet har ändrat karaktär och de unga ekonomerna möter ett nytt ideal: ”Det som uppfattas som ’djup’ (smal specialisering, där man fortsätter att borra i samma hål hela tiden) föredras framför bredd” (s 316).

Frågan är om ekonomerna längre ens vill vara samhällsvetare.² ”Det naturvetenskapliga komplexet är formidabelt” (s 318). De som inte platsar som naturvetare har kanske blivit ekonomer? ”Bra matematiker förblir matematiker. Andra rangens matematiker blir fysiker, och sjunde rangens matematiker blir matematiska ekonomer” (s 318). Det är ett provokativt kapitel och det är nog avsikten. Det kan säkert orsaka en del heta kinder.

² Den frågan kunde ställas redan till flera av 1800-talets neoklassiska pionjärer som uttryckligen såg fysiken som ett ideal (Sandelin 2015).

Som helhet är det en mycket läsvärd bok som behandlar just sådana ekonomer och företeelser som fascinerat Lundahl. Detta har säkert bidragit till den medryckande stilen. Vissa upprepningar förekommer, men det är nästan ofrånkomligt med tanke på att de flesta ekonomerna behandlas i minst två artiklar som ursprungligen var fristående och det är inte störande.

Bo Sandelin

Professor emeritus, Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

REFERENSER

- Cassel, G (1941), *I förnufts tjänst – en ekonomisk självbiografi*, andra delen, Natur och Kultur, Stockholm.
- Davidson, D (1880), "Bihang II", i Wicksell, K, *Några ord om samhällsolyckornas viktigaste orsak och botemedel med särskildt afseende på dryckenskapen*, författarens förlag, Uppsala.
- Gårdlund, T (1956), *Knut Wicksell – rebell i det nya riket*, nyutgåva 1990, SNS Förlag, Stockholm.
- Linder, S B (1961), *An Essay on Trade and Transformation*, Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Lundahl, M och S-A Nilsson (2015), "Ekonomien som debattör – Sven Rydenfelt", *Ekonomisk Debatt*, årg 43, nr 6, s 48–59.
- Ohlin, B (1933), *Interregional and International Trade*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Sandelin, B (2015), "Pionjärernas motivering av matematiken i nationalekonomin", *Ekonomisk Debatt*, årg 43, nr 3, s 6–18.
- Wicksell, K (1880), *Några ord om samhällsolyckornas viktigaste orsak och botemedel med särskildt afseende på dryckenskapen*, författarens förlag, Uppsala.
- Åberg, L H (1880), "Bihang I", i Wicksell, K, *Några ord om samhällsolyckornas viktigaste orsak och botemedel med särskildt afseende på dryckenskapen*, författarens förlag, Uppsala.